

УДК 81'255.4=161.2=111

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ РЕЦЕНЗІЇ ГРИГОРІЯ КОЧУРА

Тарас Шмігер

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000;
e-mail: t_shmiher@ua.fm*

Автор розглядає питання критики перекладу на сторінках перекладознавчих рецензій Григорія Кочура, намагається типологізувати та визначити їх зв'язок із теорією й історією перекладу.

Ключові слова: критика перекладу, еквівалентність, рецензія.

Чимало питань із творчої та наукової діяльності Григорія Кочура вже досліджено. Найбільше висвітлено його внесок у перекладацтво, історію й теорію перекладу. Звернено увагу на його епістолярій. Тему “Григорія Кочур як критик” вивчали менше, а її дослідженню найбільше присвячено увагу у виданій двотомній збірці літературно-критичних праць Майстра, куди ввійшли рецензії, опубліковані раніше в періодиці, а також внутрішні видавничі рецензії, які зберігалися в архівах Літературного музею Григорія Кочура.

Дотепер оприлюднено 33 рецензії Г. Кочура (за матеріалами опублікованого двотомника [1]), які можна поділити на три жанри: внутрішня видавнича рецензія на переклад, опублікована рецензія на переклад та рецензія на перекладознавчу (наукову) працю. Такий підхід поглиблює розуміння “перекладознавчої рецензії” (термін запропоновано вав Т. Шмігер [2, с. 208]). Суть компонента “перекладознавчий” у терміноспонував “перекладознавча рецензія” полягала у тому, щоб наголосити на обов'язковості зіставлення перекладу з оригіналом. Перекладознавча спадщина Г. Кочура спонукає до перегляду суті цього терміна, адже не враховано “наукознавчу рецензію” як жанр науково-критичного письма. Одним із можливих розв'язків такого становища є залишити “наукознавчі” жанри у розділі перекладознавчої історіографії, а для “перекладознавчої рецензії” застерегти розбір тексту перекладу крізь призму оригіналу тощо. Цього погляду ми й дотримуватимемося у статті, не враховуючи писання Г. Кочура про наукові праці інших дослідників.

Структура рецензій дуже варіювалася, тому важко реконструювати класичний взірець, якого дослідник строго дотримувався. Приміром, у Володимира Державина така структура чіткіша [2, с. 210]. У Г. Кочура головна ідея переважно була двояка – або спрямована на поліпшення пропонованого перекладу (видавнича рецензія), або спрямована на інформування читача про надруковане видання (друкована рецензія). Саме це і є головне розмежування двох жанрів перекладознавчої рецензії Г. Кочура. Зрозуміло, що видавнича рецензія подекуди була подібна до реєстру помилок, адже можна ще було внести правки в текст. Тому видавничі рецензії спрямовувалися на поліпшення стилістичного опрацювання перекладів. Натомість друкована рецензія – це

приклад наукового мовлення. Отже, й обсяг у них різний. Видавнича рецензія – зазвичай поширеніша, а друкована могла бути дуже стислою, адже й мета могла бути скромнішою – представити перекладне видання. Інколи важко розмежувати критичну й історичну публікації.

Кажучи про **термінологічний інструментарій** у рецензіях Г. Кочура, належить визначити суть і принципи того, як критик встановлює критерії оцінки перекладу. У центрі розгляду Г. Кочура – “якість перекладів” [1, с. 159, 265]. Саме цей термін має виразну лінгвістичну основу, адже говоримо не про аморфну, суб’єктивно уявлювану належність до якоїсь літературно-поетичної традиції. Звідси базовий, але комплексний критерій для оцінки перекладу – це “точність” [1, с. 87], декларована у таких міркуваннях: “сумлінний і точний переклад” [1, с. 622], “перекладач сумлінно й точно відтворив зміст поезій” [1, с. 254], “переклав у всякому разі точніше за свого попередника” [1, с. 439]. Точність містить компоненти – багатство лексики та стилістичну гнучкість [1, с. 87], інформативність (“щодо змістових компонентів, то в основному точність їх передачі досить значна” [1, с. 440]). Подекуди критерій точності розмитий або дуже невизначений: “сумлінний і доброякісний переклад” [1, с. 89], “[переклади] звучать невимушено” [1, с. 155], “в перекладах є і енергія вислову, і технічна винахідливість” [1, с. 540]. Деякі судження важко назвати об’єктивними, але такими вони були у дусі часу, і насправді – це лише айсберг аналітичної роботи, мотивації якої не видно, а саме: “переклад не бездоганний, перекладачеві не завжди вистачає сил у боротьбі з оригіналом” [1, с. 238]. Наявність оригіналу також відіграє велику роль в аксіологічних формулюваннях: “віддалився від оригіналу” [1, с. 88], “починається вільна варіація” [1, с. 266]. Трапляється й суто інформаційний критерій для оцінки перекладу, очевидно, не найкращої якості: “думка оригіналу в перекладі все ж збережена” [1, с. 239].

Серед аналітичних операцій, які використовує Г. Кочур, – зворотний переклад [1, с. 221–225, 234, 259–260, 442–443]. Цей засіб найвагоміший для читачів, які не володіють мовою оригіналу; водночас такі переклади допомагають викликати потрібні емоції та переживання. А це краще висвітлює перекладачеві успіхи чи невдачі.

Обговорювані питання у рецензіях Г. Кочура також мають певну типологію. Серед найголовніших питань з галузей теорії та історії перекладу можна назвати такі:

1) добір творів та репрезентованість літератури або автора в перекладному виданні [1, с. 159, 254, 256, 262–263, 442–443];

2) пропагування української ідеї: популяризація творів бразильської поетеси українського походження – Галини Колодій [1, с. 159–160]; езопівська традиція в українській літературі [1, с. 624];

3) увага до інформаційного наповнення передмови з погляду іноземного читача [1, с. 232–233, 252, 258, 442, 509–510];

4) увага до належного інформаційного наповнення приміток [1, с. 235, 442, 647, 659];

5) доцільність перекладати вірші прозою [1, с. 234, 244];

6) публікація двомовних видань [1, с. 155, 260];

7) національна літературна традиція, зокрема драматична [1, с. 508];

8) розтягненість перекладів порівняно з оригіналом [1, с. 837].

Перелік цих завдань немовби формує канон питань, які критик зобов'язаний розглянути у своїй рецензії.

На основі рецензій Г. Кочура складно простежити образ читача. Очевидно, що Майстер писав для широкого загалу, і його зауваження мали освітню, популяризаторську, наукову спрямованість. Через них вимальовується образ Г. Кочура як педагога, поборника Українського Слова, літературознавця, перекладача і вчителя для перекладачів. Самі ж **типи зауважень** можна класифікувати у такий спосіб:

- правописні (зокрема, біблійні імена);
- мовні (діалектизми, мовний реєстр, росіянізми, жаргонізми, синтаксичні конструкції, занадто модернізована лексика, кличний відмінок, стилістичні огріхи, наголос). Культура мовлення [1, с. 140]. Порівняння французької й української мов: українська – стисліша [1, с. 245];
- лексико-семантичні: порушення значення слова, неухважність щодо категорії оцінності в деяких значеннях;
- віршування (римування, віршування, евфонія певної літературної традиції);
- інтерпретаційні непорозуміння, ляпсуси;
- літературні – жанрові – питання (лібрето [1, с. 154], сонет [1, с. 702]).

Зауваження кількох категорій трапляються в кожній рецензії.

Історія перекладу червоною ниткою проходить у рецензіях Г. Кочура, що, зрештою, має бути одним із правил перекладозначої рецензії. Критик часто посилається на давніші переклади [1, с. 88, 553], порівнює нові з'явища з давнішими фактами літератури [1, с. 233, 243, 258, 626].

Характеристика перекладача не дуже багата у перекладознавчих рецензіях Г. Кочура. Маємо позитивну оцінку – як-от “виявив багато вигадливості” [1, с. 89], що наголошує на суб'єктивно-процесуальній стороні перекладу. Увага до біографічних чинників, які вплинули на переклад (про І. Франка) [1, с. 89], означає, що Г. Кочур тримав на оці “мовну біографію” перекладача. Водночас, як творча особистість, перекладач міг поводитися по-творчому: “Перекладач має право експериментувати” [1, с. 235].

У поглядах Г. Кочура зустрічаємо і певну **теорію критики** [1, с. 138–139]. Від автора рецензії вимагається “зіставний стилістичний аналіз текстів оригіналу й перекладу”, який обґрунтовує цінність даного перекладу [1, с. 138]. Сучасні перекладознавчі рецензії – це “айсберги”, оскільки через брак місця їх друкують усіченими: без самого аналізу, а лише аксіологічні висновки [1, с. 138]. Відповідно, назріла потреба спеціалізованого журналу, де б можна друкувати розгорнуті перекладознавчі рецензії [1, с. 138].

Традиційна тематика рецензій доби Г. Кочура включала оцінку вибору тексту для перекладу, встановлення змістової відповідності вихідного й похідного текстів, розгляд доцільності використовувати художні засоби тощо. Він пропонував ще доповнити її радше теоретичним питанням – “взаємозв'язок деталі й цілості” в обох текстах [1, с. 139]. Окрім того, дослідник звертав увагу на вироблення мовознавчих принципів перекладу [1, с. 139], що з погляду сучасного розвитку мовознавства – насамперед семантики (і лексичної, і граматичної) – особливо актуально, адже семантичні теорії мови можуть запропонувати чимало сценаріїв критичного розбору тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Кочур Г.* Література та переклад: Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю: У 2 т. / Григорій Кочур ; упоряд. А. Кочур і М. Кочури. – К. : Смолоскип, 2008. – 1171 с.
2. *Шмигер Т.* Володимир Державин: теорія і критика перекладу / Тарас Шмигер // Збірник Харків. іст.-філол. т-ва / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; Харків. іст.-філол. т-во. – Харків, 2005. – Т. 11. – С. 205–214.

Стаття надійшла до редколегії 18.11.2013

Прийнята до друку 24.01.2014

ПЕРЕВОДОВЕДЧЕСКИЕ РЕЦЕНЗИИ ГРИГОРИЯ КОЧУРА

Тарас Шмигер

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина;
e-mail: t_shmiher@ua.fm*

Автор рассматривает вопросы критики перевода на страницах переводоведческих рецензий Григория Кочура, делает попытку их типологизировать и установить связи с теорией и историей перевода.

Ключевые слова: критика перевода, эквивалентность, рецензия.

TRANSLATION REVIEWS BY HRYHORIY KOCHUR

Taras Shmiher

*Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine;
e-mail: t_shmiher@ua.fm*

The author studies the issues of translation criticism as discussed by Hryhoriy Kochur in his critical writings as well as attempts at classifying their types and clearing the correlation with translation theory and history.

Key words: translation criticism, equivalence, review.